

kapitel 4.

Skolan och närsamhället

Det minskade antalet fritidsgårdar har inneburit att antalet mötesplatser för ungdomar har blivit färre. Effekterna har fått politiker, lärare, ungdomsledare och rektorer att fundera över hur man skapar nya mötesplatser där ungdomar kan träffas på sin fritid. Katarina Norra skola i Stockholm och Annerstaskolan i Huddinge är exempel på två skolor som funnit former för hur fritidsverksamhet kan bedrivas i nära samarbete med bland annat skolans ordinarie personal. Rinkeby-skolan, som gjort sig känd för att skolan hålls öppen 365 dagar om året, är ytterligare ett exempel på en skola som skapat en fritidsverksamhet som ryms inom skolans lokaler. Att sjukvården också kan bidra med viktiga delar i det brottsförebyggande arbetet i skolan, har personal från Kristinehamns sjukhus tagit fasta på.

Ungdomsgården mitt i skolan

I samband med att Katarina Norra skola byggdes om och skolan utvidgades till att ta emot elever i åldrarna 13 till 16 år, väcktes tanken att starta en ungdomsgård. Samtidigt som skolledningen stod inför utmaningen att ansvara för tonårselever, såg man möjligheten att fullt ut utnyttja skolans lokaler. Skolans personal erbjöds att förlägga några timmar av sin tjänstgöring till skolans ungdomsgård. Både grundskollärare och fritidspedagoger anmälde intresse av att medverka. Resultatet blev att en ungdomsgård startades som håller öppet tre kvällar i veckan. Ett rum i skolan har speciellt inretts för verksamheten. För övrigt disponeras skolans facksalar för olika aktiviteter.

Ungdomsverksamheten, med personal som eleverna känner igen från skolans övriga verksamhet, har visats sig vara en trygg bas för ungdomarna. De har fått bättre relationer till de vuxna än vad traditionella klassrumsförhållanden brukar ge, samtidigt som de vuxna fått en fullständigare bild av sina elever. Det gör det lättare att upptäcka och åtgärda konflikter innan de utvecklas till verkliga problem.

Meningsfull skolidrottsförening

Personalen på Annerstaskolan i Huddinge söder om Stockholm, med

elever i åldrarna 6 till 16 år, har tagit initiativ till ett alternativt fritidsutbud för sina elever. Skolan är belägen i ett område där en stor del av befolkningen har rötter i andra kulturer. Många lever under knappa ekonomiska förhållanden, vilket begränsar barnens möjligheter att delta i och utnyttja de idrottsklubbar och fritidsanläggningar som finns i kommunen. När skolans personal diskuterade sambandet mellan föräldrarnas ekonomiska situation och elevernas brist på fritidssysselsättning fick de idén att starta en idrottsförening i skolan.

En förfrågan gick ut till äldre elever och till personal med idrottsintresse om att delta som ledare efter skoldagen, exempelvis i basket, fotboll, volleyboll, dans eller aerobic. En styrelse bildades och kontakter togs med Idrottsrörelsens Studieförbund (sisu). sisu hjälper föreningar med ledarskapsutbildning, ansökningar om medel med mera. Så gott som alla elever anmälde intresse av att delta. Styrelsen beslutade att varje elev skulle betala en liten symbolisk avgift för att få bli medlem i idrottsföreningen, med reservationen att ingen elev skulle utestängas av ekonomiska skäl. Skolans ledning beslutade också att använda styrelse- och planeringsmöten som en del i skolans lärande. Det innebär att de elever som också är idrottsledare kan planera arbetet inom ramen för sitt ordinarie skolarbete. Likaså får de vuxna som är ledare räkna in den tiden i den så kallade arbetsplatsförlagda arbetstiden.

Idrottsgrupperna startade med en vuxen ledare och med en elev som hjälpledare, i varje idrottsgren. Avsikten var att hjälpledaren så småningom skulle bli ledare för gruppen. Numera ser skolpersonalen idrottsföreningen som ett inslag i skolans fostrande och förebyggande arbete. Flera vuxna på skolan har inom ramen för sitt arbete, ansvar för att organisera och stödja de äldre eleverna så att de får hjälp att utvecklas till idrottsledare med ansvar för en grupp.

Huvudsyftet med idrottsföreningen är att ge eleverna bra fritidssysselsättning. Därutöver får de elever som blir hjälpledare träna sig i att ta ledaransvar, vilket ger dem en tydlig identitet. Alla de som i någon form deltar, får en mer meningsfull fritid och lockas i mindre utsträckning att söka sin identitet i gäng som exempelvis snattar och förstör i omgivningarna. Idrottsföreningen har blivit en bas för ett socialt arbete, som på ett naturligt sätt integreras i den ordinarie verksamheten.

Resurserna samordnas

I Rinkeby har man haft som mål att samordna de resurser som olika kommunala förvaltningar som exempelvis skol-, fritids-, kultur- och socialförvaltningen har för barn i skolåldern. Flera verksamheter som tidigare varit förlagda till skilda platser i stadsdelen, har flyttats in i Rinkebyskolans lokaler. Allra först flyttade den kommunala musikskolan in. Utbudet förändrades efter elevernas önskemål. På detta sätt ersattes en dyrbar musikskola, som lockade få ungdomar, med en billigare och betydligt populärare verksamhet. I nästa skede etablerades en kultur- och dansskola, som även är öppen för elever från andra skolor. År 2001 var 1 000 av de totalt 1 600 eleverna i Rinkeby, aktiva i kultur- och dansskolan.

Därefter flyttade socialförvaltningens fältverksamhet in i skolans lokaler. Personalen kommer lättare i kontakt med de ungdomar som har problem. Flera verksamheter, till exempel tjejecafé och boxning har startats, där man har lyckats fånga upp elever som tidigare inte varit aktiva. Fritidsgården har genomgått en liknande utveckling. Genom att flytta verksamheten till skolans lokaler fick man större möjligheter att påverka utformningen av verksamheten. En ekonomisk förening fick i uppdrag att driva fritidsgården på villkor att de höll öppet 365 dagar om året mellan klockan 16 och 24. Där kan alla elever, även under kvällar och på skollov, få läxhjälp av personal från skolan, lokala invandrarföreningar och andra frivilligorganisationer.

Satsningen på samordnade resurser har inneburit att den kommunala musikskolan vitaliserats och att en framgångsrik kultur- och dansskola har etablerats. Att fältassistenterna flyttat in på skolan har gjort deras verksamhet både billigare och mer ändamålsenlig. Tillsammans med fritidsgården har de skapat förutsättningar att fånga upp behövande elever efter skoltid, under helger och på lov. De särskilda satsningarna i Rinkebyskolan belönades år 1998 med European Crime Prevention Awards – ett pris för bästa europeiska brottsförebyggande projekt.

Akutsjukvården informerar om våldets fysiska konsekvenser

Barn och ungdomar utsätts i olika sammanhang för våldsskildringar som många gånger ger en orealistisk bild av våldets konsekvenser. Därför är det viktigt att de också erbjuds möjligheter att ta del av mer realistiska bilder av vilka skador våld kan leda till. Sjuksköterskor från Kristinehamns sjukhus har under flera år besökt skolklasser i årskurs 6 runt om i Värmland och informerat om våldets skadeverkningar. Två och två leder de två lektionstimmar som bygger på erfarenheter från akutvården. Med hjälp av ett skelett och en konstgjord kropp får eleverna bekanta sig med kroppens anatomi och vilka skador som kan uppstå av våld, inklusive vad som kan hända med hjärnan. Man tittar också på klipp från våldsfilmerna och diskuterar händelserna ur ett medicinskt perspektiv. Genom en bildutställning av skador från knivhugg och sparkar illustreras vilka konsekvenser som våld i realiteten kan leda till, men också hur sjukvården arbetar för att ta hand om skadorna. Dessutom har man tagit fram en särskild broschyr till föräldrarna och de vuxna i skolan med fakta om våldets följdverkningar.

En utvärdering vid Karlstads universitet visar att eleverna är mycket intresserade och aktiva under dessa lektioner. Många av dem berättar om egna och närståendes erfarenheter. Utvärderingen visar också att de som deltog i undervisningen blev något mindre benägna att själva använda våld och påverkas av provokationer, jämfört med en grupp elever som inte fått del av undervisningen. Resultaten uppnåddes utan att eleverna för den skull blev mer rädda för våld. Däremot gick det inte att konstatera några påtagliga effekter av åtgärden på andra områden, till exempel i fråga om inställningen till fysiskt våld. Även om genomslaget i vissa delar var begränsat, bedöms verksamheten på flera punkter som värdefull. Lärarna rapporterar att lektionerna väckt känslor och lett till vidare diskussioner. Utvärderarna ser också möjligheter att utveckla lektionerna så att eleverna själva får agera i simulerade situationer, vilket kan öka förutsättningarna för att påverka djupare liggande värderingar.